

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Translation already published on the official website of the Polish Constitutional Tribunal] – Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Constitutional Tribunal for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Trybunału Konstytucyjnego] – Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Trybunał Konstytucyjny wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

SEKCJA PIĄTA

DECYZJA

Skarga nr 23038/19
Dominique PETITHORY LANZMANN
przeciwko Francji

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Seksja Piąta), zasiadając w dniu 12 listopada 2019 r., jako Izba składająca się z następujących sędziów:

Mārtiņš Mits, *przewodniczący*,

André Potocki,

Lətif Hüseyinow, *sędziowie*,

a także Milan Blaško, *Kanclerz*,

Po rozważeniu powyższej skargi złożonej w dniu 25 kwietnia 2019 r.,

Po rozważeniu decyzji w dniu 12 listopada 2019 r.,

Po naradzie postanawia co następuje:

FAKTY

1. Skarżąca, Pani Dominique Petithory Lanzmann, jest obywatelką francuską urodzoną w 1957 r. i mieszkającą w Paryżu. Była reprezentowana przed Trybunałem przez Pana D. Simhona, adwokata praktykującego w Paryżu.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

A. Okoliczności niniejszej sprawy

2. Fakty sprawy, tak jak zostały przedstawione przez skarżącą, można podsumować następująco.

3. Skarżąca była żoną Pana Claude'a Lanzmanna, dziennikarza, pisarza i reżysera filmu „Shoah”, zmarłego w 2018 r.

4. Ich jedyny syn F. zmarł 13 stycznia 2017 r., w wieku dwudziestu trzech lat, w następstwie guza nowotworowego, zdiagnozowanego w dniu 21 listopada 2014 r. Od momentu oznajmienia choroby wyrażał on wobec swoich bliskich i lekarzy, jak to wynika z zeznań złożonych przez skarżącą, życzenie posiadania potomka, nawet uwzględniając, że nastąpiłoby to po jego śmierci. W dniu 25 listopada 2014 r. złożył w depozyt gamety w Centrum Badań i Przechowywania komórek jajowych i spermy (dalej zwanym „CECOS”) w szpitalu Cochin w Paryżu. Nawiązał również kontakt z ośrodkiem w Szwajcarii w celu złożenia tam gamet i rozważał dokonanie innych depozytów za granicą, szczególnie w Brukseli, Walencji i Barcelonie. Te zamiary nie mogły się urzeczywistnić z powodu choroby. W dniu 22 listopada 2016 r. F. zwrócił się do szpitala Cochin o przedłużenie przechowywania gamet.

5. Wiosną 2017 r. przewodniczący CECOS ustnie odmówił przekazania Agencji Biomedycznej wniosku skarżącej o przeniesienie gamet jej syna do placówki medycznej znajdującej się w Izraelu.

6. W dniu 29 października 2018 r. skarżąca złożyła do Trybunału Administracyjnego w Paryżu wnioski o zarządzenie tymczasowe na podstawie art. L. 521-2 Kodeksu Sądownictwa Administracyjnego (paragraf 10, poniżej), wnosząc o podjęcie wszystkich niezbędnych środków, aby umożliwić wysłanie gamet jej syna do placówki medycznej w Izraelu upoważnionej do praktykowania wspomaganej medycznie prokreacji (dalej zwanej „PMA”). Skarżąca podnosiła, że zaskarżona odmowa jest sprzeczna z art. 8 Konwencji, pozbawiając ją prawa do korzystania z życia prywatnego i rodzinnego, do którego byłaby uprawniona, stając się babcią, i do zapewnienia poszanowanie woli syna.

7. Postanowieniem z dnia 2 listopada 2018 r. sędzia doraźny oddalił wnioski. Sędzia argumentował przede wszystkim, że zakaz dokonania inseminacji z wykorzystaniem gamet osoby zmarłej, oparty na art. L.2141-2 Kodeksu zdrowia publicznego (dalej zwanego „CSP”, paragraf 11, poniżej), nie jest niezgodny z art. 8 Konwencji. Stwierdził w tej kwestii, że zakaz ten mieści się w zakresie marginesu oceny, którym dysponuje każde Państwo przy wdrażaniu Konwencji. Dodał, że zakaz eksportowania gamet ustanowiony w art. L.2141-11 CSP (ibidem), jeżeli są one przeznaczone do użycia za granicą do celów zakazanych na terytorium krajowym, ma na celu uniknięcie obejścia prawa.

Dokonując ponadto konkretnej kontroli zgodności przedmiotowego prawa z Konwencją, sędzia stwierdził, że odmowa zgody na wywiezienie za granicę

gamet zmarłego syna skarżącej nie narusza w istotny i oczywiście bezprawny sposób podstawowych wolności. Uznał, że nawet jeżeli syn skarżącej regularnie wyrażał życzenie stania się ojcem, z akt sprawy nie wynikało, po pierwsze, że był zapisany do konkretnego projektu rodzicielskiego, po drugie, że wyraził wolę, by jego gamety były użyte w drodze sztucznej inseminacji po jego śmierci, zwłaszcza w procedurze macierzyństwa zastępczego, i po trzecie, że upoważnił matkę do użycia jego gamet w tym celu. Sędzia dodał, że podważana decyzja, pozbawiająca skarżącą możliwości bycia babcią, nie stanowi – w kontekście uprawnionych interesów leżących u podstaw ustawodawstwa francuskiego – nadmiernej ingerencji w jej prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

8. Skarżąca wniosła odwołanie od postanowienia do Rady Stanu. Podkreśliła w szczególności, że ustawodawstwo izraelskie pozwala na PMA po śmierci donatora, w tym na prośbę jego rodziców.

9. Postanowieniem z dnia 4 grudnia 2018 r. Rada Stanu oddaliła jej skargę, podtrzymując uzasadnienie sędziego pierwszej instancji i dodając do tego, że w aktach sprawy nie było dowodów, że sztuczne zapłodnienie mogłoby zostać zrealizowane w Izraelu na prośbę skarżącej.

B. Właściwe prawo i praktyka krajowa

10. Art. L.521-2 Kodeksu Sądownictwa Administracyjnego stanowi, co następuje:

„Sędzia doraźny, na wniosek uzasadniony pilnością, może zarządzić wszelkie środki niezbędne do ochrony podstawowej wolności, która mogłaby zostać naruszona w sposób poważny i oczywiście bezprawny przez osobę prawa publicznego lub podmiot prawa prywatnego odpowiedzialny za zarządzanie usługą publiczną. Sędzia doraźny rozstrzyga w ciągu czterdziestu ośmiu godzin”.

11. Odpowiednie przepisy Kodeksu zdrowia publicznego zostały zacytowane w sprawie *Dalleau przeciwko Francji* (nr 57307/18, skarga zakomunikowana w dniu 29 maja 2018 r.). Podsumowując, należy przypomnieć, że ustawa nr 94-654 z dnia 29 lipca 1994 r., odnosząc się do donacji i użycia elementów i produktów ciała ludzkiego do wspomaganiej medycznie prokreacji i diagnostyki prenatalnej, zabrania prokreacji *post mortem*. Zgodnie z art. L.2141-2 CSP, dostęp do PMA jest zastrzeżony dla par mężczyzny i kobiety, którzy muszą być żywi i w odpowiednim wieku do prokreacji. Ma ona na celu zaradzenie bezpłodności pary lub uniknięcie przekazania szczególnie groźnej choroby. Zgodnie z tym przepisem „śmierć jednego członka pary” stwarza „przeszkodę dla inseminacji lub przekazania embrionów”.

Art. L. 2141-11 CSP przewiduje, że każda osoba, której płodność może ulec zmianie na skutek opieki medycznej, może skorzystać z przechowania swoich gamet, z zastrzeżeniem swojej zgody, w celu późniejszego zrealizowania PMA. Zgodnie z art. L. 2141-11-1 CSP, wywóz gamet

za granicę jest możliwy po uzyskaniu pozwolenia Agencji Biomedycznej. Jedynie gamety przeznaczone do użycia zgodnie z zasadami wskazanymi szczególnie w art. L. 2141-2, wyżej cytowanym, mogą dostać pozwolenie na wywóz. Wreszcie, art. R. 2141-17 CSP stanowi, że przechowywania gamet zostaje zakończone w przypadku śmierci osoby.

12. W ramach okresowego przeglądu prawa bioetycznego w dniu 24 lipca 2019 r. został wniesiony do Zgromadzenia Narodowego projekt ustawy bioetycznej, który podlega debacie. Zawiera on ważne zmiany warunków przystąpienia do PMA, proponując rozszerzenie tej procedury na pary kobiet i kobiety niezamężne, skreślając medyczne kryterium niepłodności. Projekt przewiduje również utrzymanie zasady zakazu inseminacji i transferu embrionów w przypadku śmierci jednej osoby z pary.

ZARZUT

Przywołując art. 8 Konwencji, skarżąca zarzuca niemożność dysponowania gametami swojego zmarłego syna zgodnie z jego ostatnią wolą, w celu przeprowadzenia PMA poprzez w szczególności przekazanie jako dar dla bezpłodnej pary lub macierzyństwo zastępcze, czyli w drodze procedur, które są dozwolone w Izraelu lub Stanach Zjednoczonych. Przywołując wyrok w sprawie *Evans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* ([Wielka Izba], nr 6339/05, ETPC 2007-I), skarżąca uznaje, że art. 8 Konwencji ma zastosowanie w sprawie, i twierdzi, że sporny zakaz nie jest uzasadniony ani w świetle rozwoju społecznego i rodziny, ani ze względu na interes dziecka, które miałyby się urodzić, a które miałyby jednego lub więcej rodziców opiekujących się nim i przekazujących mu szczególną pamięć o rodzinie Lanzmannów.

PRAWO

13. Skarżąca zarzuca, że odmowa przekazania gamet jej zmarłego syna jest sprzeczna z art. 8 Konwencji, który brzmi następująco:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego (...)

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”.

14. Trybunał zauważa, że zarzut skarżącej dotyczy niemożności wysłania za granicę gamet jej zmarłego syna i przeprowadzenia zgodnie z jego wolą inseminacji *post mortem* w państwie, które na to zezwala, w celu utrwalenia pamięci o rodzinie Lanzmannów.

15. Trybunał uważa, że należy podzielić zarzut skarżącej na dwa w zależności od tego, czy skarżąca występuje jako ofiara pośrednia naruszenia art. 8 Konwencji w imieniu swego zmarłego syna, czy jako ofiara bezpośrednia pozbawiona prawa do potomka.

16. Odnosząc się do pierwszej części zarzutu, Trybunał przypomina swoje podejście dotyczące ofiar bezpośrednich i pośrednich, które zostało podsumowane w wyroku w sprawie *Centrum Zasobów Prawnych w imieniu Valentina Câmpeanu przeciwko Rumunii* ([Wielka Izba], nr 47848/08, § 96-100, ETPC 2014). Stosując to podejście, Trybunał uważa, że prawa, których dochodzi skarżąca, dotyczą praw jej zmarłego syna. Los gamet zdeponowanych przez osobę oraz kwestia poszanowania jej woli, by zostały użyte po jej śmierci, dotyczą prawa osoby do decydowania, w jaki sposób i w jakim momencie życzy sobie stać się rodzicem, które należy do kategorii praw, których nie można przekazać (zob. *Sanles przeciwko Hiszpanii* (dec.), nr 48335/99, ETPC 2000XI, *Centrum Zasobów Prawnych w imieniu Valentina Câmpeanu przeciwko Rumunii*, wyżej cytowany, § 100, *Rõigas przeciwko Estonii*, nr 49045/13, § 127, 12 września 2017 r.). W konsekwencji skarżąca nie może uznawać się za ofiarę naruszenia art. 8 w imieniu swojego zmarłego syna. Ta część zarzutu jest niezgodna *ratione personae* z postanowieniami Konwencji i musi zostać odrzucona na podstawie art. 35 ust. 3 lit. a i ust. 4 Konwencji.

17. Odnosząc się do drugiej części zarzutu, Trybunał uważa, że przede wszystkim pojawia się pytanie o jego kompetencję *ratione materiae*, a dokładniej kwestia, czy zaskarżone odmowne rozpatrzenie spornej sprawy dotyczy „życia prywatnego” lub „rodzinnego” skarżącej.

18. Trybunał przypomina, że chociaż pojęcie życia prywatnego, jak też życia rodzinnego obejmuje prawo do poszanowania decyzji stania się rodzicem w sensie genetycznym tego terminu (zob. *Evans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [Wielka Izba], nr 6339/05, § 72, ETPC 2007I), i że prawo par do skorzystania z PMA stanowi formę wyrażenia tych pojęć (zob. *S.H. i Inni przeciwko Austrii* [Wielka Izba], nr 57813/00, § 82, ETPC 2011), to art. 8 Konwencji nie gwarantuje prawa do założenia rodziny (zob. *E.B. przeciwko Francji* [Wielka Izba], nr 43546/02, § 41, 22 stycznia 2008 r.).

19. W niniejszej sprawie Trybunał zauważa, że sądy krajowe uznały z jednej strony prawny zakaz prokreacji *post mortem* za zgodny z Konwencją, a z drugiej strony, że odmowa wywozu za granicę gamet zmarłego syna skarżącej nie stanowiła naruszenia jej życia prywatnego i rodzinnego. W szczególności sędzia doraźny zauważył, że z akta sprawy nie wynikało, aby Pan F. upoważnił swoją matkę do użycia jego gamet w celu inseminacji *post mortem*. Ponadto sędzia utrzymywał, że niemożność zostania babcią przez skarżącą nie naruszała praw gwarantowanych przez art. 8 Konwencji, uwzględniając interesy leżące u podstaw prawa francuskiego, tzn. w odniesieniu do dotychczas przewidzianego celu wspomaganego

medycznie prokreacji we Francji, jakim jest zaradzenie patologicznej bezpłodności pary. Innymi słowami, sędzia krajowy stwierdził, że niemożność przyzwolenia na życzenie zmarłego syna na uwiecznienie się poprzez dziecko nie stanowi naruszenia prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego skarżącej. Trybunał nie zamierza dystansować się od tego stanowiska.

20. Przed Trybunałem skarżąca podkreśla bardziej konsekwencje spornej odmowy odnośnie do utraty pamięci o rodzinie Lanzmannów. Szanując tę osobistą aspirację kontynuowania linii genetycznej, Trybunał nie może uznać, że wchodzi ona w zakres zastosowania art. 8 Konwencji. Artykuł ten nie obejmuje prawa do założenia rodziny i nie mógłby obejmować, w obecnym stanie orzecznictwa, prawa dziadków do potomka. W konsekwencji ta część zarzutu musi zostać odrzucona ze względu na niezgodność *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji, zgodnie z art. 35 ust. 3 lit. a i ust. 4 Konwencji.

Z tych względów, Trybunał, jednogłośnie,

Uznaje skargę za niedopuszczalną.

Sporządzono w języku francuskim i notyfikowano na piśmie w dniu 5 grudnia 2019 r.

Milan Blaško
Zastępca Kanclerza

Mārtiņš Mits
Przewodniczący